

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціології управління та соціальної роботи
Кафедра соціології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Професор з навчально-педагогічної роботи

2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціологія сім'ї та молоді

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
галузь знань	23 – Соціальна робота
спеціальність	231 – Соціальна робота
освітня програма	“Соціальна робота”
вид дисципліни	обов'язкова
факультет	соціологічний

2022 / 2023 навчальний рік

«Соціологія сім'ї та молоді»

(Соціальна робота)

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету

29 серпня 2022 року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Частина 1. Соціологія сім'ї – Вакуленко Світлана Миколаївна, кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології управління та соціальної роботи.

Частина 2. Соціологія молоді – Сокурянська Людмила Георгіївна, доктор соціологічних наук, професор, в.о. зав. кафедри соціології

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології управління та соціальної роботи

Протокол № 9 від 14 червня 2022 року

В.о. завідувача кафедри соціології
управління та соціальної роботи

Ірина СВДОКИМОВА

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол № 15 від 14 червня 2022 року

В.о. завідувача кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної) програми “Соціальна робота”

Гарант освітньо-професійної
програми “Соціальна робота”

Юлія СОРОКА

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 10 від 21 червня 2022 року

Голова науково-методичної комісії
соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Соціологія сім’ї” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 231 Соціальна робота

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є засвоєння студентами основних понять дисципліни, теоретичного та практичного матеріалу, що стосується функціонування сім’ї як соціального інституту та малої соціальної групи.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є: 1) формування в студентів здатності до діяльності з попередження соціальних ризиків, складних життєвих обставин, запобігання та вирішення соціальних конфліктів; 2) формування в студентів здатності оцінювати проблеми, потреби, специфічні особливості та ресурси клієнтів; 3) формування в студентів здатності розробляти шляхи подолання проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення; 4) формування в студентів навичок з надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей; 5) формування в студентів здатності взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад; 6) формування в студентів здатності дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи; 7) формування в студентів здатності виявляти і залучати ресурси особистості, соціальної групи та громади для виконання завдань професійної діяльності; 8) формування в студентів здатності до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері; 9) формування в студентів здатності оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов’язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	–
Семестр	
7-й	–
Лекції	
24 год.	– год.
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	– год.
Лабораторні заняття	
–	–
Самостійна робота	
72 год.	– год.
у тому числі індивідуальні завдання	
– год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 24.04.2019 р. №557, зі змінами наказ МОНУ № 593 від 28.05.2021 року (стандарт погоджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 28.03.2019 р. № 3) здобувачі повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Загальні компетентності

ЗК 1 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК 3 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК 4 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 6 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК 7 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК 8 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій

ЗК 9 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК 10 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК 12 Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК 15 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо

Фахові компетентності:

ФК 2 Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів.

ФК 4 Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади.

ФК 5 Здатність до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах

ФК 6 Здатність до розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб

ФК 7 Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

ФК 9 Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів

ФК 10 Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення

ФК 12 Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту

ФК 13 Здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм

ФК 16 Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи

ФК 18 Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері

ФК 19 Здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи

Програмні результати навчання

ПРН 1 Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування професійних завдань і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними подіями та явищами

ПРН 2 Вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовою з професійних питань

ПРН 3 Ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід

ПРН 4 Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми

ПРН 5 Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки

ПРН 7 Використовувати спеціалізоване програмне забезпечення у ході розв'язання професійних завдань

ПРН 8 Критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціальнополітичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях

ПРН 9 Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги

ПРН 10 Аналізувати соціально-психологічні процеси в малих та великих групах

ПРН 21 Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень

ПРН 22 Демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей

ПРН 24 Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.

ПРН 25 Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до пояснення особливостей розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

ПРН 26 Вміти розробляти програму соціологічного дослідження

ПРН 27 Володіти навичками збору та аналізу соціальної інформації з використанням кількісних та якісних методів.

Студенти мають:

– вміти ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід;

– вміти формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми;

– вміти використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин;

– вміти демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів і упереджень.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Частина 1. Соціологія сім'ї

Розділ 1. Сім'я як об'єкт дослідження соціологічної науки

Тема 1. Соціологія сім'ї як галузь соціологічного знання

Соціологія сім'ї як спеціальна соціологічна теорія. Проблематика досліджень в соціології сім'ї. Предмет та об'єкт соціології сім'ї.

Специфіка макросоціологічного та мікросоціологічного підходів до вивчення сім'ї. Сім'я як соціальний інститут та як мала соціальна група.

Основні категорії соціології сім'ї. Умови життя сім'ї як сукупність умов макро- та мікросередовища. Структура сім'ї та її складові: структура родинності, структура влади, структура комунікації, рольова структура. Функції сім'ї. Спосіб життя сім'ї, його основні сфери: репродуктивна, виховна, господарсько-побутова, матеріально-економічна, комунікативна, рекреаційна, управлінська, сексуальна. Успішність функціонування сім'ї. Життєвий цикл сім'ї.

Поняття сім'ї та шлюбу. Основні визначення сім'ї. Типології сімейних структур.

Історичний характер функцій сім'ї. Поняття специфічних та неспецифічних функцій. Основні функції сучасної сім'ї.

Місце соціології сім'ї в системі спеціальних соціологічних теорій, її зв'язок зі спорідненими дисциплінами: соціологією особистості, соціальною антропологією, соціологією здоров'я та ін. Соціологія сім'ї як елемент загальної системи знань про сім'ю, її місце в системі наук про сім'ю, взаємозв'язок з суміжними науковими дисциплінами: демографією, соціальною психологією, сімейним правом та ін.

Тема 2. Теоретичні підходи до вивчення сім'ї в соціології

Типологія теоретичних підходів до вивчення сім'ї. Макросоціологічні (еволюційна теорія (інституційно-історичний підхід), функціоналістська парадигма, конфліктологічна парадигма, феміністські теорії) та мікросоціологічні (символічний інтеракціонізм, теорія обміну, етнометодологія, психоаналіз) теорії сім'ї.

Історичний розвиток уявлень про сім'ю. Патріархальна теорія виникнення сім'ї. Роль поглядів Й. Я. Бахофена та Дж. Ф. Мак-Леннана у становленні історичної теорії походження сім'ї.

Інституційно-історичний підхід до вивчення сім'ї. Теорія історичної змінності форм шлюбу та сім'ї в працях Л. Морган та Ф. Енгельса.

Соціобіологічні теорії про походження шлюбу та сім'ї. Теорія сексуального договору.

Структурно-функціональний підхід. Погляди на сім'ю в працях Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, К. Девіса.

Проблеми нерівності в шлюбно-сімейних стосунках в інтерпретації конфліктологічних та феміністських теорій.

Системний підхід до вивчення сім'ї.

Становлення мікросоціологічного підходу в дослідженнях сім'ї. Емпіричний метод дослідження сім'ї Ф. Ле Пле. Роль Е. Бьорджесса в становленні досліджень сім'ї як мікрогрупи.

Теорія символічного інтеракціонізму та психоаналіз як провідні напрями досліджень процесу сімейної соціалізації.

Теорія соціального обміну.

Сім'я в уявленнях представників етнометодології та феноменологічної соціології. Психоаналіз, психодрама й соціометрія як мікросоціологічні теорії сім'ї.

Тема 3. Етапи історичного розвитку сім'ї як соціального інституту

Два напрямки дослідження сім'ї як соціального інституту в соціології сім'ї: вивчення історичного розвитку сім'ї як соціального інституту; аналіз сучасного стану сім'ї.

Історичний характер розвитку сім'ї як соціального інституту. Поняття фамілізму та фамілістичної культури. Періодизація історичного розвитку сім'ї. Дофамілістичний період розвитку сім'ї. Історичні форми розвитку сім'ї: проміскуїтет, кровноспоріднена сім'я, пуналуальна сім'я, синдіасмічна сім'я, моногамна сім'я. Основні риси дофамілістичного етапу розвитку сім'ї.

Розвиток сім'ї на доіндустріальному етапі. Соціальні передумови виникнення моногамної сім'ї: становлення інституту приватної власності, соціальна стратифікація суспільства, виникнення відносин влади-підпорядкування, виникнення інституту батьківства.

Сім'я у рабовласницькому суспільстві. Давньоримська "фамілія" як історично перша форма моногамної сім'ї.

Розширена патріархальна сім'я як основна форма сім'ї в традиційному суспільстві. Основні риси сімейного способу життя в традиційному суспільстві.

Сім'я на індустріальному етапі розвитку суспільства. Вплив соціальних процесів індустріалізації та урбанізації на сімейний спосіб життя. Розвиток капіталістичних відносин та їх вплив на зміни в життєдіяльності сім'ї. Зміни в сімейному виробництві,

відхід від сім'ї як основної виробничої одиниці суспільства. Масові зміни в ціннісних орієнтаціях членів сім'ї, їх спрямованість на позасімейні сфери діяльності. Перехід низки функцій сім'ї до інших соціальних інститутів. Відхід від соціальних норм багатодітності. Скасування обмежень на дошлюбні та позашлюбні сексуальні стосунки, на розлучення.

Виникнення сім'ї сучасного типу. Відмінні риси традиційної та сучасної моделей сім'ї.

Сучасний стан сім'ї як соціального інституту. Основні тенденції змін в сфері шлюбно-сімейних відносин. Сім'я та шлюб в постмодерному суспільстві. Перспективи подальшого розвитку сім'ї як соціального інституту.

Розділ 2. Сімейна поведінка особистості

Тема 1. Шлюбна поведінка

Поняття сімейної поведінки особистості та її різновиди.

Сучасні тенденції в шлюбній поведінці. Поняття шлюбної поведінки та шлюбного вибору. Складові шлюбної поведінки. Шлюбний вибір як конкретно-історичний процес. Поняття “серійна моногамія” та “жорстка моногамія”.

Чинники шлюбного вибору. Чинник ендогамії-екзогамії, чинник гомогамії, територіальна (просторова) близькість, соціально-психологічні чинники.

Соціологічні теорії шлюбного вибору: соціалізаційна теорія, теорія обміну.

Соціально-психологічні теорії шлюбного вибору: теорія “додаткових (комплементарних) потреб”, інструментальна теорія Р. Сентера, теорія “стимул-цінність-роль” Б. Мерстейна, теорія “фільтрів” А. Керкоффа і К. Девіс, “кругова теорія кохання” А. Рейса.

Роль дошлюбних чинників у процесі створення сім'ї.

Шлюбний контракт та практика його застосування.

Тема 2. Сексуальна поведінка

Поняття сексуальної поведінки та основні цілі сексуальної поведінки.

Соціальний аспект змісту сексуальної поведінки. Категорії “статева роль”, “статева культура”, “сексуальний сценарій” як характеристики сексуальної поведінки.

Типологія етичних сексуальних систем: легалізм, ситуаційна етика, гедонізм, аскетизм, раціоналізм.

Взаємозв'язок сексуальної та репродуктивної поведінки.

Сучасні тенденції в сфері сексуальної поведінки. Зміни в дошлюбній сексуальній поведінці. Проблеми підліткової сексуальної поведінки.

Основні напрямки соціологічних досліджень в сфері сексуальної поведінки.

Тема 3. Репродуктивна поведінка сім'ї

Поняття репродуктивної поведінки, специфіка її соціологічного вивчення. Рівень народжуваності як функція двох змінних: демографічної структури населення та його репродуктивної поведінки. Репродуктивна поведінка та система соціального контролю.

Поняття репродуктивного циклу та репродуктивного процесу.

Малодітність та багатодітність як типи репродуктивної поведінки.

Структура репродуктивної поведінки. Поняття потреби в дітях. Потреба в дітях як соціальна потреба вищого рівня. Інтенсивність як основна характеристика потреби в дітях.

Поняття репродуктивної норми. Поняття репродуктивних настанов та репродуктивних мотивів. Типологія репродуктивних мотивів.

Соціальні ситуації життя сім'ї та їх вплив на репродуктивну поведінку.

Результати репродуктивної поведінки. Елементарні акти поведінки, шаблони репродуктивної поведінки, лінії репродуктивної поведінки. Вплив поточних та попередніх умов життя на результати репродуктивної поведінки.

Процес прийняття репродуктивних рішень. Два типи репродуктивної поведінки: рутинна та проблемна.

Репродуктивна поведінка та проблема планування сім'ї. Поняття планування сім'ї. Основні концепції планування сім'ї.

Тема 4. Батьківська поведінка та її особливості

Батьківство як об'єкт соціологічного аналізу. Визначення батьківства. Культурно-історичні аспекти материнства й батьківства. Розділення інститутів батьківства та сім'ї як сучасна тенденція.

Теоретичні підходи до вивчення батьківства в соціології сім'ї.

Біологічне батьківство. Соціальне батьківство. Поєднання біологічного й соціального батьківства.

Тенденції розвитку інституту батьківства на сучасному етапі. Гендерні аспекти батьківства. Батьківські практики в різних за структурою типах сімей. Участь батьків у житті дітей після розлучення.

Батьки й діти: проблеми адаптації до суспільних умов, що змінюються.

Тема 5. Життєвий цикл сім'ї

Поняття життєвого циклу сім'ї. Життєвий цикл сім'ї як об'єкт вивчення демографії сім'ї та мікросоціології сім'ї. Інструментальний та феноменологічний підходи до вивчення життєвого циклу сім'ї.

Критерії конструювання життєвого циклу сім'ї. Методи статистичної типологізації життєвого циклу сім'ї. Конструювання життєвого циклу сім'ї за критерієм батьківства.

Поняття неповноти життєвого циклу сім'ї. Класифікація чинників, які визначають неповноту життєвого циклу сім'ї.

Поняття кризових (стресових) сімейних подій та їх вплив на етапи життєвого циклу сім'ї.

Вивчення життєвого циклу сімей за допомогою методу життєвих історій сімей (методу сімейних біографій).

Розділ 3. Державна політика і сім'я

Тема 1. Сімейна політика держави

Сутність та зміст сімейної політики держави. Соціологічна концептуалізація сімейної політики: сутність сімейної політики, її предмет, взаємозв'язок сімейної політики із соціальною політикою, об'єкт сімейної політики, суб'єкти сімейної політики, функції, принципи, основні напрями та механізми реалізації сімейної політики. Вузьке та широке розуміння сімейної політики. Етапи еволюції сімейної політики в світовій практиці.

Теоретичні підходи до вивчення сімейної політики в зарубіжній соціології. Класифікації національних систем сімейної політики: класифікація Ш. Кемерман та А. Кан, класифікація Г. Еспін-Андерсена, класифікація Дж. Горнік, М. Мейерс і К. Росс, класифікація А. Антонен і Дж. Сипіле, класифікація Н. Фрейзер і Дж. Льюїс. Особливості режимів сімейної політики з точки зору феміністських досліджень.

Теоретичні підходи в дослідженнях сімейної політики на пострадянському просторі: сімейна політика як механізм подолання кризи сім'ї (А. Антонов, В. Медков); сімейна політика як комплекс практичних заходів, спрямованих на допомогу сім'ї (А. Волков, А. Вишневський, С. Голод); сімейна політика як структурна складова соціальної політики (С. Дармодехін, М. Мацковський, Н. Римашевська); сімейна політика як різновид заходів із соціального захисту сімей (В. Борисов); сімейна політика як визначальний чинник трансформацій соціального інституту сім'ї (О. Дорохіна, Т. Філіпова, Є. Чокіч).

Вітчизняна традиція розуміння сімейної політики. Сімейна політика як напрям

соціальної політики держави. Дослідження сімейної політики в українській соціології (Ю. Галустян, С. Глазунов, В. Захарченко, В. Кушаков, Т. Медіна, А. Ноур, Ю. Якубова, О. Яременко). Тематичні доповіді “Становище сімей в Україні”. Дослідницькі структури, що займаються проблемами сімейної політики в Україні (Державний інститут сімейної та молодіжної політики, Український інститут соціальних досліджень).

Предмет сімейної політики. Соціальний інститут сім'ї як об'єкт сімейної політики. Суб'єкти реалізації сімейної політики. Мета й функції сімейної політики. Принципи сімейної політики.

Тема 2. Стан і тенденції розвитку інституту сім'ї в сучасному українському суспільстві

Соціально-демографічні характеристики сучасної української сім'ї: шлюбність, розлучуваність, дітність.

Сімейні цінності громадян України. Ціннісні орієнтації на подружнє та сімейне життя. Плюралізація форм шлюбних об'єднань: порівняльний аналіз ціннісного підґрунтя в Україні та європейських країнах. Репродуктивні орієнтації та їхня ціннісна обумовленість.

Актуальні проблеми сучасної української сім'ї. Проблема гендерної нерівності. Проблема насильства в сім'ї. Проблеми, пов'язані з реалізацією виховної функції сім'ї.

Рівень та якість життя пересічних українських сімей.

Стан і перспективи реалізації сімейної політики української держави. Пронаталістська політика. Соціальна допомога сім'ям. Соціальна робота з сім'ями. Діяльність представників громадянського суспільства в контексті реалізації сімейної політики.

Проблеми реалізації сімейної політики сучасної української держави. Законодавче забезпечення та механізми впровадження сімейної політики.

Частина 2. Соціологія молоді

Розділ 1. Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія

Тема 1. Історичні та теоретичні передумови виникнення соціології молоді, її сучасний стан, перспективи розвитку. Основні напрямки, методологія та методика досліджень молоді у вітчизняній та світовій соціології.

Загострення «проблем з молоддю», проблематизація молоді, актуалізація так званих «молодіжних панік» як історичні передумови виникнення соціології молоді. Передумови теоретичного осмислення молоді. Молодіжна проблематика в позитивізмі (Г. Спенсер «Основи соціології», розділ «Положення дітей»). Молодіжна проблематика в марксизмі. Класовий підхід до аналізу молоді (К. Маркс, Ф. Енгельс). Антропологічні та психологічні концепції аналізу молоді як теоретичні передумови виникнення соціології молоді. Соціологія молоді як самостійна галузь соціологічного знання. Загальнометодологічний, спеціально-теоретичний та емпіричний рівень вивчення молоді. Об'єкт соціології молоді – молодь як специфічна вікова соціально-демографічна група та соціокультурна спільнота зі своєю культурою, внутрішньою диференціацією, відповідною соціальному поділу суспільства, яка характеризується певними психофізіологічними особливостями, діяльністю, переважно пов'язаною з підготовкою та включенням у суспільне життя. Предмет соціології молоді – специфічні особливості життєдіяльності молоді в суспільстві, її соціального розвитку. Проблематика соціології молоді як навчальної дисципліни: соціалізація та виховання молоді, формування її соціальних ролей та статусів, життєвих планів, ціннісних орієнтацій, політичних, моральних, професійних, естетичних інтересів, позицій та самосвідомості; соціальна мобільність молоді; соціальні ролі різних груп молоді та чинники, що впливають на їхню актуалізацію; взаємодія поколінь, взаємовідносини з державою та державна молодіжна політика. Функції соціології молоді: теоретико-пізнавальні, практично-політичні,

громадянські функції. Зв'язок соціології молоді з іншими галузями соціології та гуманітарними науками. Соціологія молоді і ювентологія. Сучасні проблеми молоді, їхня класифікація та головні напрямки дослідження. Головні напрямки діяльності науково-дослідних інститутів, центрів та лабораторій з вивчення молодіжної проблематики. Розвиток молодіжних досліджень у СРСР, у сучасній Україні та інших країнах пострадянського простору. Принцип системності у вивченні молоді. Кількісні та якісні методи збору соціологічної інформації: специфіка їхнього застосування в дослідженнях молодіжного середовища. Метод фокусованого групового інтерв'ю: особливості застосування при дослідженні молоді. Метод «оцінка репутацій» у дослідженні міжпоколінних розбіжностей. Використання біографічного методу в контексті досліджень молоді. Порівняльні дослідження молоді.

Тема 2. Теоретико-методологічні засади соціологічного вивчення молоді

Психоаналітичний і біологічний напрямки вивчення молоді. Г. С. Холл (дослідження юності), К. Гроос (біологічна теорія перехідного віку), В. Штерн, Е. Ієнш, О. Кро (дослідження психологічних та фізіологічних чинників перехідного віку). З. Фрейд і неофрейдизм (К. Абрахам, Ш. Ференці, А. Фройд, Е. Фром). Критики фрейдизму (К. Г. Юнг, А. Адлер). Епігенетичний принцип Е. Еріксона. Р. Бенедікт про «соціальний характер». Теорії внутрішньофазового розвитку та життєвого шляху особистості в працях вітчизняних соціологів. Структурно-функціональний підхід. Роль теоретичної спадщини Е. Дюркгайма, Р. Мертона, Т. Парсонса в розвитку соціологічних концепцій молоді. Статусно-рольова концепція молоді Ш. Айзенштадта. Концепція міжпоколінної взаємодії у працях вітчизняних соціологів. Молодь у контексті культурологічних теорій: Ю. Халасинський, спеціальні молодіжні дослідження культурних феноменів (І. Полуєктова, В. Шапінський, Й. Ціннекер та ін.) Концепція молоді К. Маннгейма. Культурологічна концепція міжпоколінної взаємодії М. Мід. Сучасні концепції молодіжних субкультур у працях російських соціологів: стильовий підхід до дослідження молоді (О. Омельченко), системний підхід до аналізу молоді (В. Чупров, Ю. Зубок). Молодь як суб'єкт соціокультурної трансформації. Культурна і структурна перспективи соціологічного аналізу проблем життєдіяльності сучасної молоді. Структурний підхід: акцент на структурні фактори, що впливають на формування індивідуальних та групових молодіжних стилів. Основні сфери досліджень: сімейна сфера, система освіти, ринок праці, молодіжне дозвілля. Культурний підхід: акцент на культурних ієрархіях як похідних від етнічної, класової, вікової приналежності. Основні напрямки досліджень: молодіжні субкультури, сфера молодіжних самопрезентацій. Стильовий аналіз як альтернатива культурному і структурному підходам. Теоретичні передумови стильового аналізу. Стильові стратегії у контексті постмодерністської фрагментизації.

Розділ 2. Молодь як соціально-демографічна група

Тема 1. Вікова стратифікація суспільства. Соціально-психологічні особливості молодіжного віку.

Вік як біосоціальна категорія. Основні підходи до аналізу вікової періодизації. Специфіка демографічного, психологічного і соціологічного аналізу вікової періодизації. Визначення вікових меж молодості як соціальна та соціологічна проблема. Теорії життєвого циклу особистості. Періодизація життєвого циклу у Давньому Китаї, філософська концепція віку А. Шопенгауера; психологічний напрямок дослідження: З. Фрейд, К. Юнг про стадії життя особистості, Е. Еріксон про розвиток особистості як подолання вікових криз; вікова психологія в теоріях П. Блонського, І. Смірнова та ін. Чинники вікової стратифікації суспільства. Поняття вікового прошарку суспільства. Молодь як суб'єкт соціокультурних змін. Інтеграція і диференціація як взаємопов'язані процеси в суспільному розвитку молоді. Соціально-психологічні характеристики молоді в перспективі соціологічних студій. Вплив новітніх інформаційно-комунікативних технологій на емоційно-психологічний стан підлітків та молоді. Протиріччя фізичної, інтелектуальної, емоційно-психологічної акселерації та проблеми соціалізації сучасної особистості. Особливості прояву соціально-психологічних

характеристик особистості на таких етапах її життєвого циклу, як отрочество, юність, молодість, проблеми їхнього соціологічного аналізу. Ш. Айзенштадт про генезу та специфіку вікових груп суспільства. Соціально-психологічні особливості молодіжної свідомості. Вплив емоційно-психологічного стану молодої особистості на її соціальний розвиток. Проблеми соціологічного вивчення соціальної зрілості різних груп молоді. Поняття соціальної зрілості особистості. Особливості соціологічного вивчення соціально-психологічних характеристик різних молодіжних груп: робітнича молодь, сільська молодь, безробітна молодь, студентська молодь, молоді фахівці, шкільна молодь і т.д.

Тема 2. Молодь України в соціологічному вимірі. Місце та роль молоді в соціальній структурі. Державна молодіжна політика та соціальна робота з молоддю.

Молодь як соціально-демографічна група та соціокультурна спільнота. Місце молоді в соціальній структурі українського суспільства. Соціально-класові, демографічні, національні, регіональні та інші критерії диференціації молоді. Юнак, тінейджер, ювеніл: аналіз понять та відповідних феноменів. Застосування методів соціологічного і соціально-психологічного аналізу в дослідженні ролі та місця молоді в структурі сучасного українського суспільства. Сучасна молодь: «рівна серед нерівних». Ставлення сучасної української молоді до соціальної нерівності. Молодь як резерв формування середнього класу в Україні. Головні критерії приналежності індивідів до середнього класу: економічний, освітній, соціально-психологічний, політичний, правовий, критерій престижу трудової діяльності, способу життя. Р. Лінтон про поняття «віковий клас». Аналіз соціальної структури з точки зору: вікового розподілу праці, внутрішньогрупової солідарності, культурних особливостей, соціальної нерівності. Бюджет вільного часу та проблеми організації дозвілля молоді в сучасній Україні. Структура та типологія дозвіллевих практик молодого покоління. Молодь у віртуальній реальності. Інтернет-практики сучасної молоді: позитивні та негативні наслідки. Молодіжна політика: сутність, типологія та основні принципи. Молодіжна політика та молодіжна державна політика: чим відрізняються ці два феномени. Правове забезпечення державної молодіжної політики. Соціальна і молодіжна політика: спільне і відмінне. Регіональні особливості молодіжної політики. Громадські молодіжні об'єднання як об'єкт і суб'єкт державної молодіжної політики. Західний досвід підтримки громадських молодіжних організацій. Основні напрямки державної молодіжної політики: соціальне самовизначення, професійне самовизначення, рівність трудового старту, можливості соціального просування, духовний і фізичний розвиток, укріплення молодої сім'ї, розвиток самоврядування, розширення впливу молоді на соціальні процеси. Соціальні технології у галузі молодіжної політики. Заходи реалізації молодіжної політики в Україні: забезпечення більш широкого доступу до адміністративних, матеріальних та фінансових ресурсів державних органів влади, що проявляється у наданні організаційної, методичної, правової та фінансової підтримки молодіжним громадським об'єднанням; інформаційна підтримка (розробка програм, підручників з історії розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні тощо); допомога у підготовці кадрового потенціалу громадських організацій; налагодження та зміцнення зв'язків між різними організаціями на національному та міжнародному рівнях; залучення громадських молодіжних організацій до реалізації різних напрямків державної політики (конкурси на кращі проекти громадських організацій у сфері роботи з молоддю та ін.).

Розділ 3. Соціалізація молоді та ювентизація суспільства як взаємозумовлені процеси

Тема 1. Соціологічні тлумачення процесу соціалізації особистості: від позитивізму до постмодернізму. Поняття та феномени ювентизації суспільства.

Основні підходи до аналізу соціалізації: марксистський підхід, теорії соціалізації Е. Дюркгайма, Г. Тарда, Ф. Гіддінгса, У. Джеймса, інтеракціоністські концепції соціалізації (Ч. Кулі, Дж. Мід), психоаналітичні концепції соціалізації (З. Фройд, А. Фрейд), трактування соціалізації з позицій розуміючої соціології (М. Вебер), структурного функціоналізму (Т. Парсонс). П. Сорокін, Ю. Хабермас, Н. Смелзер, Е. Еріксон, Е. Фромм, В. Франкл,

В. Лісовський про соціалізацію молоді. Соціалізація у контексті категорій сучасної соціології. З. Бауман про соціалізацію. Концепція соціалізаційного лагу Р. Інглхарт. Р. Інглхарт про так званий формативний період як період найбільш інтенсивної соціалізації індивіда, формування його особистісних якостей. П. Бергер і Т. Лукман про чинники соціалізації. Основні агенти і суб'єкти соціалізації молоді. Сім'я і групи однолітків як суб'єкти соціалізації. Освіта і ЗМІ як агенти соціалізації. Первинна та вторинна соціалізація, поняття ре соціалізації. Основні механізми соціалізації особистості в соціокультурних реаліях сучасної України. Поняття та феномени ювентизації суспільства. Соціалізація особистості і ювентизація суспільства як взаємозумовлені процеси. Особливості ювентизації соціуму в умовах інформатизації суспільства.

Тема 2. Взаємодія поколінь як фактор соціалізації молоді та ювентизації суспільства

Поняття покоління. Поняття демографічного, антропологічного, історичного, символічного, хронологічного покоління. Покоління X, Y, Z, Alpha. Взаємозв'язок, відмінності і протиріччя поколінь: аналіз економічного, політичного, культурного, побутового, соціально-психологічного, інформаційно-комунікаційного аспектів. Взаємостосунки «батьків» та «дітей» у різних сферах суспільного життя. Наступність та конфлікт поколінь як засіб трансформації культури. Теорії конфлікту поколінь та їхнє соціальне значення. Основні причини конфлікту поколінь. З. Фройд про Едипів комплекс як основу міжпоколінного конфлікту. Е. Еріксон про молодіжний протест як результат дитячого етапу соціалізації і сформованих у дитинстві фобій. Л. Фойер про конфлікт поколінь та молодь як носія прогресивних змін. Ш. Айзенштадт про інноваційний потенціал молодого покоління. Культурологічний підхід до аналізу міжпоколінної взаємодії. Поняття постфігуративної, кофігуративної та префігуративної культур (М. Мід). Методологія та методи дослідження поколінь. Метод «оцінки репутації». Суб'єктивні та об'єктивні риси поколінь, оцінки та самооцінки. Методики вирішення міжпоколінного конфлікту.

Тема 3. Соціальні ідентичності та повсякденні практики сучасної молоді: глобальний та регіональний контексти

Поняття соціальної ідентифікації та соціальної ідентичності. Форми та канали соціальної ідентифікації особистості. Різновиди соціальної ідентичності: громадянська (національна), етнічна, регіональна, локальна, глобальна, релігійна, політична, професійна, гендерна, цифрова (поняття Ното R) та інші ідентичності молоді. «Групова» і «психосоціальна» ідентичності особистості. Зміни ідентичностей в умовах глобалізації та глокалізації. Індивідуалізація як ключова характеристика життєвих стратегій молоді. Трансформація поняття молодіжної колективності. Дискурсивне конструювання соціальної ідентичності молоді. Мас-медіа як чинник конструювання молодіжних ідентичностей. Інтерпретація молодіжних ідентичностей у контексті концепцій ризику У. Бека та Е. Гідденса. Чинники конструювання громадянської ідентичності сучасної української молоді. Специфіка процесу соціальної ідентифікації окремих груп молоді (сиріт, осіб з інвалідністю, представників національних меншин та ін.). Проблеми постмілітарного транзиту ідентичності молоді, що брала участь в АТО/ООС. Роль різних соціальних ідентифікацій у поширенні та відтворенні дискурсів конфлікту та (або) солідарності в сучасному українському суспільстві та світі в цілому. Поняття «повсякденність» та «повсякденні практики». Особливості молодіжної повсякденності. Різновиди повсякденних молодіжних практик: освітні, трудові, дозвіллієві, субкультурні, політичні, правові, сімейні, побутові, комунікативні тощо.

Тема 4. Молодь в умовах глобалізації. Культурний капітал сучасної молоді: його джерела, динаміка та факторна зумовленість.

Поняття глобалізації та її основні риси: інформаційна відкритість світу; швидке технологічне відновлення; лібералізація руху товарів та капіталів; комунікаційне зближення; міжнародні соціальні рухи; інтернаціоналізація освіти тощо. Аналіз проблеми глобалізації

у контексті соціології молоді. У. Бек про процес культурної глобалізації. Феномен глокалізації: людина, існуючи локально («у багатьох місцях одночасно», транслокально), стає маргіналом, засвоюючи зразки різних локальних культур, не зупиняючись на будь-якій конкретно. Глобалізація як чинник соціалізації і самовизначення молоді. Вплив глобалізаційних процесів на формування нових ідентичностей і стилів у молодіжному середовищі. У. Бек про два типи ризиків: глобального зовнішнього середовища та повсякденного особистого життя. Глобалізація як чинник нового типу соціальної стратифікації: між тими, хто має доступ до інформаційних технологій, і тими, хто не має. Глобалізація як часткова стандартизація зі збереженням культурної специфіки в локальному контексті. Антиглобалістський молодіжний рух як наслідок процесів глобалізації. Історія та перспективи розвитку, основні суб'єкти, ідейні погляди антиглобалістського молодіжного руху. Специфіка антиглобалістського руху на пострадянському просторі. Критика антиглобалізму. Поняття культурного капіталу. Форми та стани культурного капіталу. Інкорпорований, об'єктивований, інституціоналізований стани культурного капіталу. Культурний капітал у взаємодії та взаємоконвертуваннях з економічним та соціальним капіталом: сучасні тенденції. Канали трансляції та конструювання культурного капіталу сучасної молоді. Роль глобалізації у конструюванні культурного капіталу. Особливості конструювання культурного капіталу студентської молоді. Навчальний, робочий та дозвіллевий час як простори конструювання культурного капіталу студентства. Практики, експектації, смаки, переваги, нормативно-ціннісна система особистості, вербальні еманации як непрямі індикатори її культурного капіталу.

Розділ 4. Молодь в умовах суспільства ризику

Тема 1. Суспільство, що трансформується, як соціокультурний простір для актуалізації ризикогенних практик молоді. Молодіжні девіації: основні форми та фактори поширення.

Поняття ризику і соціальної невизначеності. Ризик об'єктивний, суб'єктивний, діяльнісний тощо. Теоретико-методологічні підходи до вивчення ризику. Концепції суспільства ризику. Типології адаптації до ризику (за А. Вілдавським, К. Дрейком, Е. Гідденсом). Ієрархисти, егалітаристи, індивідуалісти, фаталісти як типи особистості, виокремлені за критерієм соціально-психологічних реакцій на умови ризику. Прагматизм, стійкий оптимізм, цинічний песимізм, радикальна участь як реакція на умови ризику (за Е. Гідденсом). У. Бек про індивідуалізовані життєві стратегії як своєрідні техніки виживання в сучасному світі ризиків. Е. Гідденс про індивідуальні життєві стильові вибори як можливість мінімізації страхів, породжених суспільством ризику. Ризик у структурі соціальних якостей особистості. Інноваційний ризик як фактор розвитку сучасної молоді. Моделі адаптації молоді до ризику за типологією Зубок Ю.О.: конформізм, інструментальне ставлення до ризику, ціннісне ставлення до ризику. Роль і функції об'єктивної та суб'єктивної складових фактору ризику в механізмі соціального розвитку молоді. Негативні прояви ризику в молодіжному середовищі: тенденції ескалації й шляхи локалізації. Соціальні чинники розвитку девіантної проблематизації молоді в соціології. Основні підходи до аналізу молодіжної девіантності: структурно-функціональний підхід, теорії раннього розпізнавання злочинності, теорії аномії, культурологічні теорії, теорії стигматизації та ін. Етнографічні дослідження 1940-1950-х рр. (Коен). Види поведінки, що відхиляється. Злочинність, наркоманія, алкоголізм, проституція, суїцид, інтернет-залежність у дзеркалі соціології молоді. Спортивний, етнонаціональний, політичний, релігійний фанатизм як прояви молодіжної девіації. Девіантна поведінка як наслідок молодіжної схильності до агресії. Асоціальні молодіжні субкультури як феномени девіантної культури. Девіантність як аспект культури нижчого класу (Міллер). Девіантні стилі як нонконформістські стилі молодих представників робітничого класу. Соціальне виключення: соціологічна інтерпретація поняття. Підходи до вивчення соціального виключення. Форми соціального виключення.

Тема 2. Молодь як агент політичного поля України: аналіз політичних орієнтацій молоді та факторів, що їх зумовлюють.

Молодь як суб'єкт політичних процесів. Поняття та феномени політичної суб'єктності, структура, основні критерії. Політичні орієнтації як системне утворення, що містить у собі когнітивний, оціночний, діяльнісний аспекти ставлення до політики, результат актуалізації термінальних та інструментальних цінностей особистості або групи. Дослідження політичних орієнтацій молоді як феноменів політичної свідомості, що мають прояв у політичній поведінці. Теоретико-методологічні засади дослідження політичних орієнтацій. Система показників виміру політичних орієнтацій: політичні цінності, політичні ідентичності, політична компетентність, політична довіра, установки на конкретну дію як схильність до певних форм політичної активності. Політична соціалізація молоді. Чинники соціалізації: об'єктивні (соціоекономічний, політичний, регіональний та ін.) та суб'єктивні (чинник національно-політичної ідентичності, ціннісний чинник, чинник задоволеності життям та ін.). Агенти та суб'єкти політичної соціалізації (сім'я, ЗМІ, соціальні мережі, інститут освіти, група однолітків та ін.). Роль вищої освіти у формуванні політично компетентної особистості. Механізми прямої та латентної політичної соціалізації молоді в рамках системи освіти. Політичні орієнтації української молоді та фактори їхнього формування та актуалізації. Політична ідентифікація української молоді. Політико-ідеологічні ідентичності молоді як чинник формування її політичної суб'єктності. Роль молоді в політико-ідеологічному протистоянні та політико-ідеологічній єдності сучасного українського суспільства.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Частина 1. Соціологія сім'ї												
Розділ 1. Сім'я як об'єкт досліджень соціологічної науки												
Тема 1. Соціологія сім'ї як галузь соціологічного знання	4	2	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–
Тема 2. Теоретичні підходи до вивчення сім'ї в соціології	6	–	2	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 3. Етапи історичного розвитку сім'ї як соціального інституту	8	2	2	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Разом за розділом 1	18	4	4	–	–	10	–	–	–	–	–	–
Розділ 2. Сімейна поведінка особистості												
Тема 1. Шлюбна поведінка	8	2	2	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 2. Сексуальна поведінка	2	–	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–
Тема 3. Репродуктивна поведінка сім'ї	8	2	2	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 4. Батьківська поведінка та її особливості	4	–	–	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 5. Життєвий цикл сім'ї	4	–	–	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Разом за розділом 2	26	4	4	–	–	18	–	–	–	–	–	–
Розділ 3. Державна політика і сім'я												
Тема 1. Сімейна політика держави	8	2	2	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Тема 2. Стан і тенденції розвитку інституту сім'ї в сучасному українському суспільстві	8	2	2	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Разом за розділом 3	16	4	4	–	–	8	–	–	–	–	–	–

Частина 2. Соціологія молоді												
Розділ 1. Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія												
Тема 1. Історичні та теоретичні передумови виникнення соціології молоді, її сучасний стан та перспективи розвитку. Основні напрямки, методологія та методика досліджень молоді у вітчизняній та світовій соціології	14	2	2	–	–	10	–	–	–	–	–	–
Тема 2. Теоретико-методологічні засади соціологічного вивчення молоді	8	2	2	–	–	4	–	–	–	–	–	–
Разом за розділом 1	22	4	4	–	–	14	–	–	–	–	–	–
Розділ 2. Молодь як соціально-демографічна група												
Тема 1. Вікова стратифікація суспільства. Соціально-психологічні особливості молодіжного віку.	16	4	4	–	–	8	–	–	–	–	–	–
Тема 2. Молодь України в соціологічному вимірі. Місце та роль молоді в соціальній структурі. Ставлення молоді до соціальної нерівності. Державна молодіжна політика та соціальна робота з молоддю.	12	2	2	–	–	8	–	–	–	–	–	–
Разом за розділом 2	28	6	6	–	–	16	–	–	–	–	–	–

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Частина 1. Соціологія сім'ї			
1	Соціологія сім'ї як галузь соціологічного знання	–	–
2	Теоретичні підходи до вивчення сім'ї в соціології	2	–
3	Етапи історичного розвитку сім'ї як соціального інституту	2	–
4	Шлюбна поведінка	2	–
5	Сексуальна поведінка	–	–
6	Репродуктивна поведінка сім'ї	2	–
7	Батьківська поведінка та її особливості	–	–
8	Життєвий цикл сім'ї	–	–
9	Сімейна політика держави	2	–
10	Стан і тенденції розвитку інституту сім'ї в сучасному українському суспільстві	2	–
Частина 2. Соціологія молоді			
1	Соціологія молоді: ретроспектива та перспективи розвитку.	2	–
2	Теорія, методологія та практика соціологічного вивчення молоді: вітчизняний і світовий досвід.	4	–
3	Молодь у соціологічному вимірі: соціально-демографічні, соціально-психологічні та соціокультурні характеристики. Місце та роль молоді в соціальній структурі суспільства. Ставлення молоді до соціальної нерівності.	4	–
4	Сучасні соціологічні тлумачення процесів соціалізації молоді та ювентизації суспільства.	4	–
5	Взаємодія та конфлікт поколінь як предмет соціологічного аналізу.	2	–
6	Соціальні ідентичності молоді в глобальному та локальному вимірах.	2	–
7	Молодь у суспільстві ризику: повсякденні практики, стратегії адаптації до соціальної невизначеності.	4	–
8	Молодь у політичному просторі: об'єкт чи суб'єкт?	2	–
	Разом:	24	–

Метою семінарських занять є представлення студентами тих теоретичних знань, які були отримані ними під час лекцій, а також у результаті самостійного засвоєння рекомендованої літератури; поглиблення розуміння різноманітних процесів, що відбуваються в молодіжному середовищі, а також у сфері шлюбно-сімейних відносин, шляхом проведення вторинного аналізу емпіричних даних вітчизняних та закордонних соціологічних досліджень сім'ї та молоді або власних емпіричних розвідок з проблематики навчальної дисципліни.

Для підготовки до семінару студенти отримують перелік питань для обговорення та відповідний список літератури.

В рамках семінарів студентам пропонуються різні форми роботи: групові дискусії із зазначених у переліку питань; робота в малих групах з опрацювання даних соціологічних досліджень із зазначеної тематики; організація «круглого столу» на обрану студентами тематику; презентації, присвячені висвітленню того чи іншого теоретичного або емпіричного матеріалу з соціологічного вивчення сім'ї та молоді.

5. Завдання для самостійної роботи

Метою самостійної роботи студентів є опрацювання тих теоретичних знань, які були отримані ними під час лекційних занять, а також завдяки самостійному засвоєнню рекомендованої літератури та додаткових наукових джерел, самостійно знайдених студентами; більш глибокий аналіз соціальних процесів, що відбуваються в молодіжному середовищі та сфері шлюбно-сімейних відносин, що може здійснюватися як завдяки вторинному аналізу соціологічних досліджень, проведених як в Україні, так і за її межами та присвячених вивченню проблем сучасної української сім'ї та молодого покоління; підготовка студентів до виконання контрольних робіт, індивідуального науково-дослідного завдання/курсової роботи та написання екзаменаційної письмової роботи.

Кожна тема навчального курсу вимагає від студентів відповідної самостійної роботи, яка включає в себе: ознайомлення з рекомендованою літературою, а також створення власного рідера з соціології сім'ї та молоді, що доповнює запропонований перелік літературних джерел; роботу з емпіричними масивами даних; вторинний аналіз результатів соціологічних досліджень, присвячених вивченню сім'ї та молоді; підготовку контрольних робіт, передбачених навчальним планом, а також підготовку до екзаменаційної/залікової письмової роботи.

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	Підготовка до семінарських занять	10	–
2.	Підготовка до письмових контрольних робіт, передбачених навчальним планом	22	–
3.	Робота з науковими джерелами	20	–
4.	Підготовка до письмової екзаменаційної роботи	20	–
	Разом	72	–

Види навчальної діяльності (змішане навчання)

Частина 1. Соціологія сім'ї

Лекції					
	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Сім'я як об'єкт досліджень соціологічної науки					
Тема 1. Соціологія сім'ї як галузь соціологічного знання	Вступна	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Робота з кейсами; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Теоретичні підходи до вивчення сім'ї в соціології	Оглядова	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> Тексти; відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> Питання для самоперевірки; Робота з кейсами; Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> Запитання; Обговорення навчального матеріалу

Тема 3. Етапи історичного розвитку сім'ї як соціального інституту	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Розділ 2. Сімейна поведінка особистості					
Тема 1. Шлюбна поведінка	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Сексуальна поведінка	Самостійне вивчення студентами				Автоматизовані тести для самоконтролю
Тема 3. Репродуктивна поведінка сім'ї	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 4. Батьківська поведінка та її особливості	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 5. Життєвий цикл сім'ї	Самостійне вивчення студентами				Автоматизовані тести для самоконтролю
Розділ 3. Державна політика і сім'я					
Тема 1. Сімейна політика держави	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Стан і тенденції розвитку інституту сім'ї в сучасному українському суспільстві	Завершальна (підсумкова)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • Робота з кейсами; • Пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • Обговорення навчального матеріалу

Семінари						
	Вид навчальної діяльності	Попередня підготовка	Виконання практичного завдання	Оцінювання	Рефлексія	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Сім'я як об'єкт досліджень соціологічної науки						
Тема 1. Соціологія сім'ї як галузь соціологічного знання	Діяльність в аудиторії	Опитування			Діалог, групове обговорення	<ul style="list-style-type: none"> ● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 2. Теоретичні підходи до вивчення сім'ї в соціології. Заняття 1.	Діяльність в аудиторії		Завдання, що виконуються під час семінарських занять	<ul style="list-style-type: none"> ● Опитування; ● виконання практичного завдання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 2. Теоретичні підходи до вивчення сім'ї в соціології. Заняття 2.	Діяльність в аудиторії			Письмова робота		
Тема 3. Етапи історичного розвитку сім'ї як соціального інституту.	Діяльність в аудиторії		Завдання, що виконуються під час семінарських занять	<ul style="list-style-type: none"> ● Опитування; ● виконання практичного завдання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Розділ 2. Сімейна поведінка особистості						
Тема 1. Шлюбна поведінка	Онлайн-діяльність		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різномірне ві індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> ● Автоматизовані тести для самоконтролю; ● оцінювання викладачем результатів групової співпраці
Тема 2. Сексуальна поведінка	Онлайн-діяльність		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різномірне ві індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> ● Автоматизовані тести для самоконтролю; ● оцінювання викладачем результатів групової співпраці

Тема 3. Репродуктив на поведінка сім'ї	Онлайн- діяльність		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різнорівне ві індивідуа льні та групові завдання (звіт, презен тація, проект тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● вико нання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> ● Автомати- зовані тести для само- контролю; ● оцінюван ня виклада- чем резуль- татів групо- вої співпраці
Тема 4. Батьківська поведінка та її особливості	Онлайн- діяльність		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різнорівне ві індивідуа льні та групові завдання (звіт, презен тація, проект тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● вико нання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> ● Автомати- зовані тести для само- контролю; ● оцінюван ня виклада- чем резуль- татів групо- вої співпраці
Тема 5. Життєвий цикл сім'ї	Онлайн- діяльність		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різнорівне ві індивідуа льні та групові завдання (звіт, презен тація, проект тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● вико нання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> ● Автомати- зовані тести для само- контролю; ● оцінюван ня виклада- чем резуль- татів групо- вої співпраці
Розділ 3. Державна політика і сім'я						
Тема 1. Сімейна політика держави. Заняття 1.	Онлайн- діяльність		Презентація індивідуаль ного завдання (курсової роботи)	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● вико нання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> ● Автомати- зовані тести для само- контролю; ● оцінюван ня виклада- чем резуль- татів групо- вої співпраці
Тема 1. Сімейна політика держави. Заняття 2.	Діяльність в аудиторії		Завдання, що виконуються під час семінарських занять	<ul style="list-style-type: none"> ● Опит ування; ● вико нання практичного завдання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Діалог, групове обговорення; ● короткі усні відповіді на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Групові консультації; ● коментарі під час заняття від викладача
Тема 2. Стан і тенденції розвитку соціального інституту сім'ї в сучасному українському суспільстві	Діяльність в аудиторії			Контрольна робота		

Частина 2. Соціологія молоді

Лекції					
Тема	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія					
Тема 1. Історичні та теоретичні передумови виникнення соціології молоді, її сучасний стан та перспективи розвитку. Основні напрямки, методологія та методика досліджень молоді у вітчизняній та світовій соціології	Вступна онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> ● Тексти; ● відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> ● Питання для самоперевірки; ● робота з кейсами; ● пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Теоретико-методологічні засади соціологічного вивчення молоді	Оглядова онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> ● Тексти; ● відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> ● Питання для самоперевірки; ● робота з кейсами; ● пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Розділ 2. Молодь як соціально-демографічна група					
Тема 1. Вікова стратифікація суспільства. Соціально-психологічні особливості молодіжного віку.	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> ● Тексти; ● відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> ● Питання для самоперевірки; ● робота з кейсами; ● пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Молодь України в соціологічному вимірі. Місце та роль молоді в соціальній структурі. Ставлення молоді до соціальної нерівності. Державна молодіжна політика та соціальна робота з молоддю.	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> ● Тексти; ● відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> ● Питання для самоперевірки; ● робота з кейсами; ● пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● обговорення навчального матеріалу

Розділ 3. Соціалізація молоді та ювентизація суспільства як взаємозумовлені процеси					
Тема 1. Соціологічні тлумачення процесу соціалізації особистості: від позитивізму до постмодернізму. Поняття та феномени ювентизації суспільства	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • робота з кейсами; • пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • обговорення навчального матеріалу
Тема 2. Взаємодія поколінь як фактор соціалізації молоді та ювентизації суспільства	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • робота з кейсами; • пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • обговорення навчального матеріалу
Тема 3. Соціальні ідентичності та повсякденні практики сучасної молоді: глобальний та регіональний контексти	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • робота з кейсами; • пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • обговорення навчального матеріалу
Тема 4. Молодь в умовах глобалізації. Культурний капітал сучасної молоді: його джерела, динаміка та факторна зумовленість	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • робота з кейсами; • пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • обговорення навчального матеріалу
Розділ 4. Молодь в умовах суспільства ризику					
Тема 1. Суспільство, що трансформується, як соціокультурний простір для актуалізації ризикогенних практик молоді. Молодіжні девіації: основні форми, причини та фактори поширення	Інформаційна (тематична) онлайн-діяльність	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • робота з кейсами; • пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • обговорення навчального матеріалу

Тема 2. Молодь як агент політичного поля України	Завершальна (підсумкова) діяльність в аудиторії	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	<ul style="list-style-type: none"> • Тексти; • відеоконференція 	<ul style="list-style-type: none"> • Питання для самоперевірки; • робота з кейсами; • пошук відповідей на питання 	<ul style="list-style-type: none"> • Запитання; • обговорення навчального матеріалу 	
Семінари						
	Вид навчальної діяльності	Попередня підготовка	Виконання практичного завдання	Оцінювання	Рефлексія	Зворотній зв'язок
Розділ 1. Соціологія молоді як спеціальна соціологічна теорія						
Тема 1. Соціологія молоді: ретроспектива та перспективи розвитку.	Діяльність в аудиторії	Опитування			Діалог, групове обговорення	<ul style="list-style-type: none"> • групи консультативні; • комунікації під час заняття від викладача
Тема 2. Теорія, методологія та практика соціологічного вивчення молоді: вітчизняний і світовий досвід.	Онлайн-діяльність		<ul style="list-style-type: none"> • Пошук відповідей на питання; • різнорівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> • Усна відповідь; • виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> • Автоматизовані тести для самоконтролю; • оцінювання викладачем результатів групової співпраці
Розділ 2. Молодь як соціально-демографічна група						
Тема 1. Молодь у соціологічному вимірі: соціально-демографічні, соціально-психологічні та соціокультурні характеристики. Місце та роль молоді в соціальній структурі суспільства. Ставлення молоді до соціальної нерівності.	Онлайн-діяльність		<ul style="list-style-type: none"> • Пошук відповідей на питання; • різнорівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> • Усна відповідь; • виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> • Автоматизовані тести для самоконтролю; • оцінювання викладачем результатів групової співпраці

Розділ 3. Соціалізація молоді та ювентизація суспільства як взаємозумовлені процеси						
Тема 1. Сучасні соціологічні тлумачення процесу соціалізації молоді та ювентизації суспільства.	Онлайн-діяльність		<ul style="list-style-type: none"> Пошук відповідей на питання; різно рівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> Усна відповідь; виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> Автоматизовані тести для самоконтролю; оцінювання викладачем результатів групової співпраці
Тема 2. Взаємодія та конфлікт поколінь як предмет соціологічного аналізу.	Онлайн-діяльність		<ul style="list-style-type: none"> Пошук відповідей на питання; різно рівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> Усна відповідь; виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> Автоматизовані тести для самоконтролю; оцінювання викладачем результатів групової співпраці
Тема 3. Соціальні ідентичності молоді в глобальному та локальному вимірах.	Онлайн-діяльність		<ul style="list-style-type: none"> Пошук відповідей на питання; різно рівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> Усна відповідь; виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> Автоматизовані тести для самоконтролю; оцінювання викладачем результатів групової співпраці
Розділ 4. Молодь в умовах суспільства ризику						
Тема 1. Молодь у суспільстві ризику: повсякденні практики, стратегії адаптації до соціальної невизначеності.	Онлайн-діяльність		Презентація індивідуального завдання (курсової роботи)	<ul style="list-style-type: none"> Усна відповідь; виконання практичного завдання 	Розроблення нотаток до лекцій	<ul style="list-style-type: none"> Автоматизовані тести для самоконтролю; оцінювання викладачем результатів групової співпраці
Тема 2. Молодь у політичному просторі: об'єкт чи суб'єкт?	Діяльність в аудиторії			Контрольна робота		

7. Методи навчання.

Лекції, пояснення, діалог, дискусії, групове обговорення, робота з літературою.

8. Методи контролю

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролю. Кожна окрема тема курсу передбачає використання різних видів роботи: самостійну роботу, виступи на семінарських заняттях, участь у дискусіях, написання письмових контрольних робіт тощо.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання							Контрольні роботи, передбачені навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4	Розділ 5	Розділ 6	Розділ 7					
Т. 1-3	Т. 4-8	Т. 9-10	Т. 11-12	Т. 13-14	Т. 15-18	Т. 19-20	2	-	60	40	100
5	5	5	3	4	4	4	15				

T1, T2 ... – теми розділів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Робота на семінарах.

4–5 балів – послідовний, логічний, обґрунтований виклад матеріалу; вміння вільно формулювати та аргументувати висновки, застосовувати отримані знання до аналізу конкретних соціальних ситуацій.

2–3 бали – неповний виклад матеріалу; вміння систематизувати й узагальнювати інформацію, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки.

0–1 бал – спрощений і неповний виклад матеріалу з допущенням помилок; невміння систематизувати й узагальнювати інформацію.

Контрольні роботи, передбачені навчальним планом.

Контрольна робота № 1 (за першою частиною курсу). Завдання до контрольної роботи представлені в тестовій формі. За кожну правильну відповідь студент отримує **1 бал**. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент після виконання тестових завдань, складає **111 балів**, мінімальна кількість – **0 балів**. Одержані студентом бали переводяться в **15-бальну шкалу** за представленою в таблиці схемою:

Таблиця 1.

Оцінка за 15-бальною шкалою	Набрана кількість балів
15	105–111 балів
14	98–104 бали
13	91–97 балів
12	84–90 балів
11	77–83 бали
10	70–76 балів
9	63–69 балів
8	56–62 бали
7	49–55 балів
6	42–48 балів
5	35–41 бал
4	28–34 бали
3	21–27 балів
2	14–20 балів
1	7–13 балів
0	0–6 балів

Контрольна робота № 2 (за другою частиною курсу). Контрольна робота проводиться в тестовій формі. Тестові завдання до контрольної роботи мають різний ступінь складності, відповіді на них оцінюються в 1, 5 та 10 балів. Максимальна кількість балів за відповіді на тести – 111, які переводяться в 15-бальну шкалу оцінювання за представленою вище в таблиці схемою.

Екзаменаційна робота. Виконання завдань екзаменаційної роботи оцінюється за 40-бальною шкалою, виходячи з таких критеріїв:

35–40 балів – знання програмного матеріалу мають системний характер; повний, правильний, послідовний, логічний виклад матеріалу з відсутністю помилок; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

31–34 бали – знання й розуміння програмного матеріалу в повному обсязі; повний, послідовний, логічний, аргументований виклад матеріалу; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; допущені незначні помилки не впливають в цілому на загальне вирішення завдань.

21–30 балів – знання й розуміння тільки основного програмного матеріалу; спрощений і неповний виклад матеріалу, коли завдання в основному виконані, але студент не володіє матеріалом глибоко, його знання мають розрізнений характер; здатність до систематизації й узагальнення інформації, але неспроможність її аналізувати та формулювати аргументовані висновки; допущені окремі помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань.

11–20 балів – знання й розуміння основного програмного матеріалу мають поверховий характер; спрощений і непослідовний виклад матеріалу; здатність до систематизації й узагальнення інформації, але неспроможність самостійно робити висновки; допущені суттєві помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань.

0–9 балів – знання й розуміння основного програмного матеріалу мають неповний характер; спрощений і неповний виклад матеріалу з допущенням суттєвих помилок; нездатність до систематизації й узагальнення інформації; допущені суттєві помилки, що значною мірою вплинули на загальне вирішення завдань.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно
70–89	добре
50–69	задовільно
1–49	незадовільно

10. Рекомендована література

Частина 1. Соціологія сім'ї

Основна література

1. Вакуленко С. М. Соціологія сім'ї : навчально-методичний комплекс. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 68 с.

2. Захист прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні. Щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2020. 160 с.
3. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр. : кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
4. Слюсар Л. І. Шлюб і сім'я у демографічному вимірі: історія і сучасність. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. В.М. Птухи НАН України, 2021. 180 с.
5. Сучасна харківська сім'я в соціологічному вимірі : звіт за результатами дослідження / С. М. Аніпченко, Р. І. Борисов, С. М. Вакуленко, О. С. Зубарев, Л. Г. Сокурянська / за редакцією Л. Г. Сокурянської. Видавництво «Парус-Друк». 2020. 64 с.

Допоміжна література

1. Концепція державної сімейної політики від 17.09.99 р. № 1063-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.
2. Сімейний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Аксьонова С. Ю. Гендерні відмінності витрат часу на домашню роботу. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. № 2 (20). С. 126–136. URL: <http://dse.org.ua/archive/20/12.pdf>.
4. Асеева Ю. О. Сучасний погляд на проблему сексуальної та гендерної ідентичності. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 25. С. 52–57.
5. Вакуленко С. М., Маслоva А. В. Соціальна робота з монобатьківськими сім'ями в контексті плюралізації шлюбно-сімейних відносин. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 9. С. 59–64.
6. Вакуленко С. М., Яковенко Т. В. Транснаціональні сім'ї як об'єкт сімейної політики. *East European Science Journal*. 2020. Vol. 2. № 7 (59). Р. 50–53. URL: <https://eesa-journal.com/>.
7. Василенко І. А. Особливості стосунків подружжя у сім'ях різного типу за задоволеністю шлюбом. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 24. Том 2. С. 20–24.
8. Вовк А. І. Роль сім'ї у розвитку шлюбного потенціалу дитини. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2022. Вип. 34. С. 64–69.
9. Гаража Н. Д., Таран О. П. Соціально-психологічні чинники ставлення сучасних жінок до материнства. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 30. С. 91–96.
10. Денисенко А. О., Барабаш В. В. Особливості ставлення жінок до “цивільного” чоловіка. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 26. С. 168–172.
11. Денисенко А. О., Власова С. Б. Вплив професійної діяльності жінок на сімейне благополуччя. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 28. С. 147–151.
12. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2013 року. Київ : Міністерство соціальної політики України, Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2014. 125 с. URL: <http://dimp.org.ua/files/dopovid-dity13-ebook.pdf>.
13. Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2011 року) / С. Ю. Аксьонова, М. Ю. Варбан, О. А. Васильєв та ін. Київ, 2012. 188 с. URL: <http://dimp.org.ua/files/dopovid-dity11-ebook.pdf>.
14. Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2010 року). Київ : Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2011. 195 с. URL:

<http://dimp.org.ua/files/dopovid-dity10-ebook.pdf>.

15. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2007 року. Київ: Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, 2008. 190 с. URL: <http://dimp.org.ua/files/dopovid-dity08-ebook.pdf>.
16. Забезпечення рівних можливостей та прав дітей в умовах зростання ризиків бідності населення. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2009 року. Київ : Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2010. 150 с. URL: <http://dimp.org.ua/files/dopovid-dity09-ebook.pdf>.
17. Іващенко Т. Ю. Оцінка сучасних заходів підтримки сімей з дітьми в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2 (22). С. 90–100. URL: <http://dse.org.ua/archive/22.html>.
18. Крімер Б. О. Особливості сімейної політики у великих містах в умовах демографічного переходу. *Демографія та соціальна економіка*. 2021. № 1 (43). С. 19–37.
19. Крімер Б. О. Політика сприяння одиноким батькам: сучасний стан та перспективи розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 2(36). С. 39–51.
20. Курдибаха О. М. Вплив сім'ї на формування особистості. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2020. Вип. 158–162.
21. Курило І. О. Батьківство у демографічному контексті: методологічні засади дослідження та деякі тенденції розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3 (28). С. 11–25.
22. Кухта М. П. Чинники відмови молодих жінок України від побудови сім'ї. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 32. С. 32–39.
23. Liudmyla Sokurianska, Svitlana Vakulenko Повсякденність сучасної сім'ї: практики та ризики в умовах суспільства, що змінюється (кейс Харкова). *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія "Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи"*. 2020. Т. 45. С. 58–68.
24. Леонова І. М. Причини самотності жінок з різних соціальних груп. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 29. С. 160–167.
25. Леонова І. М. Суб'єктивне ставлення жінок до самотності. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2022. Вип. 34. С. 70–79.
26. Майданік І. П. Вплив закордонного працевлаштування на особливості дітородної поведінки зворотних мігрантів. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 4 (42). С. 41–55.
27. Можаровська Т. В. Психологічна безпека як ключовий концепт сімейного благополуччя у свідомості українців. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 27. С. 141–144.
28. Молодіжна сімейна політика в Україні : колективна монографія / С.В. Ничипоренко та ін. Умань : Видавець Сочінський, 2011. 217 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/nichiporenko.pdf>.
29. Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів. К. : АДЕФ-Україна, 2008. 288 с. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Naselenie_.pdf.
30. Нерівні можливості дітей в Україні: аналіз та рекомендації для політики (на основі моніторингу щодо економічної нерівності домогосподарств та доступу дітей до послуг соціальної сфери : / Л.М. Черенько та ін. К., 2011. 47 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/nerivni%20mozhlivosti.pdf>.
31. Підвальна Ю., Дзюнь А. Соціальна підтримка сімей одиноких матерів; вітчизняний і зарубіжний досвід. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. № 1. С. 35–46.

32. Потапчук Є.М. Чинники міжособистісної сумісності майбутніх шлюбних партнерів. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 24. Том 2. С. 167–171.
33. Саріогло В.Г. Мікродані у соціально-економічних дослідженнях : монографія / Нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М.В. Птухи. Умань : Видавець “Сочінський М.М. ”, 2021. 296 с.
34. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасні тенденції та стан розвитку. Київ : ТОВ Основа-Принт, 2009. 248 с. URL: <http://www.idss.org.ua/public.html>.
35. Слюсар Л.І. Позашлюбна народжуваність в Україні: сучасні особливості в контексті європейського розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3 (34). С. 26–38.
36. Слюсар Л.І. Специфіка батьківства у сім'ях різних типів: проблеми, ризики та шляхи їх мінімізації. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 3 (31). С. 24–36.
37. Слюсар Л.І. Розлучення в Україні в демографічному вимірі: минуле і сучасність. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2 (22). С. 78–89. URL: <http://dse.org.ua/arhscive/22/7.pdf>.
38. Слюсар Л.І. Сім'я в сучасній Україні: інституційна криза чи постіндустріальна трансформація? *Демографія та соціальна економіка*. 2007. № 1. С. 28–38. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11686/03-Slusar.pdf?sequence=1>.
39. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання. Матеріали за рез-ми соціологічного опитування / Т.Ф. Алексеєнко та ін. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 143 с.
40. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти. / заг. ред. О. Кочемировської : вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010. 372 с. URL: http://library.nulau.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2013/stan_systemy_2010.pdf.
41. Становище сімей в Україні (за підсумками 2010–2013 років) : Щорічна державна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики. Київ : Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2014. 241 с. URL: <https://dismp.gov.ua/downloads/stanovishhe-simej-v-ukrayini-za-pidsumkami-2010-2013-rokiv>.
42. Становище сімей в Україні (за підсумками 2000–2009 років) : Щорічна державна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики. Київ : Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 2011. 224 с. URL: <http://dimp.org.ua/files/dopovid-simya00-09-ebook.pdf>.
43. Субашкевич І.Р., Пруднікова О.А. Соціально-психологічні особливості дитячо-батьківських відносин. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 23. С. 213–216.
44. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні аспекти : колективна монографія / В.М. Лісовий та ін. Х. : Майдан, 2009. 268 с.
45. Хоржевська І.М., Гречешнюк І.В. Емоційний стан дитини в ситуації розлучення батьків. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 30. С. 185–189.
46. Хоржевська І.М., Погорелова А.Ю. Особливості емоційного стану дитини з неповної сім'ї. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 32. С. 125–128.

47. Цьомик Х.Б. Психологічна сутність подружніх взаємин у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях. *Габітус: науковий журнал з соціології та психології*. 2021. Вип. 24. Том 2. С. 177–183.
48. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. Київ : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с. URL: <http://www.idss.org.ua/monografii/Book-Shlub-web.pdf>.
49. Policies and Diversity over the Life Course: Summary of Key Findings from WP 9. Families and Societies Working Paper 72. 2017. By Gerda Neyer. URL: <http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2017/02/WP72Neyer2017.pdf>.

Частина 2. Соціологія молоді

Основна література

1. Молодь у дзеркалі соціології / за заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. Київ : УІСД, 2001. 210 с.
2. Підлісний М.М. Соціологія молоді: навчально-методичний посібник для курсантів денної форми навчання. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 91 с.
3. Сокур'янська Л. Г. Соціологія молоді : навчально-методичний посібник. Харків : ВЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 54 с.
4. Сокур'янская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода: монография. Харьков: Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, 2006. 576 с.
5. Соціологія молоді : методичні рекомендації. Укл. Т. В. Медіна. Чернівці : Рута, 2008. 40 с.
6. Тарабукін Ю. О. Соціологія молоді. Курс лекцій. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 376 с.
7. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокур'янської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.

Допоміжна література

1. Бойко В. А. Феномен покоління: особливості соціологічної концептуалізації. *Грані*. 2014. № 12. С. 158-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_12_29 (дата звернення: 13.07.2020).
2. Дейнеко О.О. Сучасне українське студентство перед «викликами» суспільства ризику: штрихи до портрету «професійної ризикологічності». *Методологія, теорія та практики соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. С. 445–462.
3. Дикань К., Сокур'янська Л., Щудло С. Дозвіл'єві практики підлітків українсько-польського пограниччя: спільне та відмінне // Польсько-українське пограниччя: етнополітичні, мовні та релігійні критерії самоідентифікації населення : монографія / [відп. ред. І. Патер, упоряд. О. Муравський, М. Романюк]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. 392 С. 340-349.
4. Корнієвський О. Вибереш позицію – обереш долю: соціально-політичні орієнтації української молоді в дзеркалі соціологічного аналізу. *Віче*. 1995. С.85–93.
5. Лободинська О. М. Регулювання процесу працевлаштування молоді з вищою освітою в контексті державної молодіжної політики України. *Український соціум*. 2007. №2(19). С. 43–55.
6. Молоде покоління нової України: ескіз соціального портрету. Київ : А.Л.Д., 1995. 96 с.
7. Мотринєць І. М. Проблеми девіантної поведінки молоді в умовах демократизації українського суспільства. Львів, 1994.

8. Паніна Н. В. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття і морально-психологічний стан за умов тотальної аномії. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2001. № 1. С. 5–26.
9. Перебенесюк В. П., Бекешкіна І. Е. Соціальні конфлікти та молодь. Київ : Наукова думка, 1994. 108 с.
10. Петрунько О. В. Мотиви відчуження сучасної молоді України від активної політичної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1996. №1. С. 98–101.
11. Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації. Колективна монографія / за ред. Л. Г. Сокурянської. Харків : Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2000. 207 с.
12. Плакіда Р. Можливості місцевих молодіжних організацій у вирішенні проблем молоді. *Політичний менеджмент*. 2008. № 6. С. 114–121.
13. Група «Рейтинг». ПОКОЛІННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: цінності та мотивації. 20 липня – 9 серпня 2021. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_generation_of_independence_082021.pdf
14. Результати загальнонаціонального опитування Українське покоління Z: цінності та орієнтири / ред. К. Зарембо. Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2017. С. 140. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf
15. Результати дослідження UMG (Української Маркетингової Групи): Українське покоління Z: «Звірята» невідомої породи URL: <https://kfund-media.com/ukrayinske-rokolinnya-z-zviryata-nevidomoyi-porody/> (дата звернення: 13.07.2020).
16. Сокурянська Л. Г. Нове покоління: надії, цілі, ідеали (двадцять років потому). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : Збірник наукових праць*. Випуск 19. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2013. 501 с. С. 448–459.
17. Сокурянська Л. Г. Протестний потенціал студентської молоді: чинники актуалізації. *Молодіжна політика: проблемі та перспективи: збірник наукових праць / ред. С. Щудло, П. Длугош. Дрогобич-Перемишль (Польща : Швидкодруг, 2014. Вип. 5. 480 с. С. 75–82.*
18. Сокурянська Л. Г. Феномени громадянської ідентичності у контексті еміграційних прагнень сучасних студентів: порівняльний аналіз студентства східного та західного регіонів України. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць*. Випуск 20. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2014. С. 334–343.
19. Сокурянська Л. Г. Ціннісні преференції підлітків Харківщини: динаміка та фактори актуалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. № 1101'2014. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. С. 224–229.
20. Сокурянська Л. Г. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської та шкільної молоді України : від цінностей радянських до європейських. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства : методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 37. С. 213–221.
21. Сокурянська Л. Г. Методологічні та методичні проблеми міжнародних компаративних досліджень студентської молоді. Молодіжна політика : проблеми та перспективи : зб. наук. праць / Ред. С. Щудло, П. Длугош. Дрогобич – Жешув : «Трек ЛТД», 2016. Вип.7. С.228–234. (Sokuryanskaya L. G. Methodological and Methodical Problems of International Comparative Researches of Student Youth. *Youth Policy : problems and perspectives*. Drogobych–Zheshuv, 2016. Pp. 228–234).
22. Sokuryanska L., Zielinska M. Opinions on the events in eastern Ukraine in 2014 as an indicator of the generalised socio-political beliefs, Polish–Ukrainian comparisons. *ROCZNIK LUBUSKI. Good connections. Trust, cooperation and education in the mirror of social sciences /*

- Pod redakcją Doroty Bazun, Mariusza Kviatkovskiego. Zielona Gora, 2016. Tom 42, część. 2a. Pp. 317–344.
23. Сокурянська Л. Г., Щудло С. А. Шкільна молодь українського пограниччя : перспективи та ризики реалізації життєвих стратегій. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 38. С. 35–40.
 24. Sokuryanska L. Perspectives of Development of Ukraine's Situation in Perception of Ukrainian and Polish Students : the factor determinance. *Український соціологічний журнал : Наукове, інформаційне видання*. 2017. Вип. 15-16. № 1–2/2016. С.31-36.
 25. Сокурянська Л. Г. Молодь у суспільстві нерівних : ризики та можливості самореалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 39. С. 327-331.
 26. Сокурянська Л. Г., Свід О. Динаміка ціннісних орієнтацій українських студентів часів незалежності : назад до «матеріалізму»? *Український соціологічний журнал*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. № 1-2. Вип. 17-18. С. 135-139.
 27. Sokuryanska L. Opinions on the events in eastern Ukraine in 2014 as an indicator of the generalised socio-political beliefs, Polish-Ukrainian comparisons / Maria Zielinska, Ludmyla Sokuryanska. – ROCZNIK LUBUSKI. Tom 42, część. 2a. Good connections. Trust, cooperation and education in the mirror of social sciences / Pod redakcją Doroty Bazun, Mariusza Kviatkovskiego. Zielona Gora, 2017. S. 317–344. 1,3 д.а.
 28. Сокурянська Л. Г., Щудло С. А. Підлітки у пограничному просторі : ціннісні орієнтації та життєві плани. *Соціологія : теорія, методи, маркетинг : Науково-теоретичний часопис*. 2017. №4. жовтень-грудень. С. 53-67.
 29. Сокурянська Л., Дейнеко О. Структура відчуття соціальної небезпеки дорослим населенням України в умовах проведення АТО. *Транскордонне співробітництво: перспективи, проблеми, рішення* : зб. наук. праць Міжнар. науково-практич. конф. (Кишиневу, 17 жовтня 2018 р.; Одеса, 19 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018.
 30. Сокурянська Л., Дейнеко О. Соціальна нерівність в сучасній Україні : поколінський вимір. *Транскордонне співробітництво : перспективи, проблеми, рішення* : зб. наук. праць Міжнар. науково-практич. конф. (Кишиневу, 17 жовтня 2018 р.; Одеса, 19 жовтня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 15-18.
 31. Сокурянська Л. Г., Дейнеко О. О. Ризики професійної самореалізації випускників вишів: чинники актуалізації і стратегії мінімізації. *Образовательные риски: суть и подходы к решению. Интеллектуальный потенциал общества в условиях перманентных социальных изменений : пути сохранения и развития* : матер. ежегод. Междунар. науч.-практ. конф., (Харьков, 15 февр.2018 г.) / редкол. Е. В. Астахова и др. Харьков : Изд-во НУА, 2018. С. 261-264.
 32. Sokuryanska Ludmila, Shchudlo Svitlana Youth of the Ukrainian borderland in the transition to the knowledge society: values, educational plans, visions of life success. *Media i Społeczeństwo*. 2018. № 9. Pp. 91-107.
 33. Sokurianska L., Deineko O. Educational risks as an actualization factor of the ukrainian studentship's professional self-realization risks. *Український соціологічний журнал*. 2018. № 1-2. Випуск 19-20.
 34. Sokurianska L., Deineko A. Освітні ризики як фактор актуалізації ризиків професійної самореалізації українського студентства. *Український соціологічний журнал*. 2019. № 1-2 (19). С. 43-48.
 35. Шепеленко І. П. Життєві стратегії студентської молоді в умовах сучасного українського суспільства. *Український соціум*. 2006. № 1. С. 60–64.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

Частина 1. Соціологія сім'ї

1. Сайт державного інституту сімейної та молодіжної політики. <https://dismp.gov.ua/>
2. Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. www.idss.org.ua
3. Сайт Міністерства соціальної політики України.
<http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

Частина 2. Соціологія молоді

- Інститут соціальної та політичної психології АПН України: <http://ispp.org.ua/>
- Інститут соціології НАН України (Київ): <http://i-soc.com.ua/>
- Інститут демографії і соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України:
<http://www.idss.org.ua>
- Журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг»: <http://i-soc.com.ua/ua/edition/journal/>
- Український соціум. Науковий журнал (Київ): <http://www.ukr-socium.org.ua>
- Центр гендерної культури: <http://www.genderculturecentre.org/>
- Центр Разумкова: <http://razumkov.org.ua/ukr/index.php>
- Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва: <http://dif.org.ua>
- Київський міжнародний інститут соціології (КМІС): <http://www.kiis.com.ua>
- Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка:
<http://www.uisr.org.ua/monitoring>
- «Критика» (часопис). Міжнародний огляд книжок та ідей: <https://krytyka.com/ua>
- Журнал соціальної критики «Спільне»: <http://commons.com.ua>
- Міністерство соціальної політики України
<http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
- Державний інститут сімейної та молодіжної політики: <http://www.dipsm.org.ua/>
- <http://testoteka.ukr.net/>
- <http://tests.kulichki.com/testsdraw.html>
- <https://psi-technology.net/psytest/>